

להבות אש קודש

לקט מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשת כי תבוא

הברכה תוסיף שמחה¹

וּבָאוּ עֲלֵיךְ פְּלִיטֵהֶבְרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגוֹךְ כִּי תִשְׁמָע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ (דברים כ"ח ב')

מבאר הרב יהודה סגל רוזנר² זצ"ל הי"ד בספרו אמרי יהודה וזלה"ק:

וצריך להבין מה הוא 'והשיגוך' וכי בורח אדם מן הברכות? ויש לפרש כי ידוע שאין אדם מת וחצי תאוותו בידו, כי מי שיש לו מנה רוצה מאתים (קהלת רבה א' י"ג) אם כן ע"י הברכה שיש לו יותר ע"י כך מתאוה עוד יותר ונתרחק עוד יותר מהברכה, שאין הברכה משיגו, אבל זה אינו רק אצל ברכה טבעית, לא כן היא בְּרַכַּת ה' הִיא תַעֲשִׂיר וְלֹא־יוֹסֵף עֲצָב עֲמָה (משלי י' כ"ב), והרצון בברכת ה' היות הברכה ממקור הטוב על כן עושה רק טוב ולא שתגרום להאדם שעל ידו יחסר לו עוד יותר...

[ובהמשך דבריו ביאר בדרך אחרת ובכך פירש גם מההפטרה] ...ונ"ל לפעמים ע"י הברכות שמקבל על ידם עוד נתרחק מהברכות כגון שעל ידי שיעזרוהו ה' בממון, ע"י כן לא יתנהגו ח"ו ב"ב [בני ביתו] כראוי ויהיה חלילה עֲשֹׂר שְׁמֹר לְבַעְלֵיו לְרַעְתּוֹ (קהלת ה' י"ב). על כן אמר הכתוב וּבָאוּ עֲלֵיךְ פְּלִיטֵהֶבְרָכוֹת הָאֵלֶּה וגם, וְהַשִּׁיגוֹךְ שישגו אותך ולא תתרחק על ידם מהם.

וזה כוונת הכתוב (ישעיהו ס' א') קוֹמִי אֲדָרִי כִּי בָא אֲנִיךָ [וּבְכֹחַ ה' עֲלֶיךָ זָרַח], היינו כשיבוא לך האור שהוא הרמוז להטובות היפך החושך המורה על הגלות שדומה ללילה, אז תאיר האור שיוסיף לך אורה בכל...

¹ הכנת הגליון והלמוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת יהודה ז"ל. חותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) ז"ל אשתו זהבה בת אליהו ז"ל, בנם משה יצחק. יהודה הי"ד בן הרב מרדכי יבלחטו"א (דימנטמן) פייגא סוֹסָה בת ר' יעקב זאב ז"ל היא ובעלה הרב יחזקאל ב"ר אפרים שמואל (ריבל) אודים מוצלים מאש נפטרו ללא זש"ק. הרב חיים קלמן ב"ר נתן נטע שלג זצ"ל נפטר ללא זש"ק.

לרפואת מנחם אלתר בן רבקה, יעקב בן גלדיס כותן בתושח"י.

לעילוי נשמות הנרצחים במסע הרצח בצומת רמות בירושלים כט"ו באלול תשפ"ה, ביניהם תושב ישובנו בתל ציון יע"א, הרב לוי יצחק פש הי"ד בן ר' שלמה יבלחטו"א, ה' אלקינו נקום לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך. ולרפואת הפצועים בתושח"י.

תחילת הכנת הגליון [מהדורה ראשונה] ב"ז באלול. ביום זה בשנת תרצ"ט היה עש"ק פרשת כי תבוא, פרצה מלחמת העולם השנייה שהיא למעשה היתה תחילת החרבת היהדות ועולם התורה כפי שחשב העמלק הגרמני ימ"ש, כל מערך גליונות אלו נוצר כהדלקת נרות נשמה. חתימתו ביום כ' באלול יום הארצייט של הרב יוסף שלמה כהנמן זצ"ל שבחסד ה' יצא לפני עלות הלהבות ולא היה באירופה באותה תקופה, אשתו ורוב משפחתו נספו, הוא הקים את ישיבת פוניבז' שבה ראה הנצחת העולם הישיבתי שנחרב באירופה. תולדות חייו המרתקים ומיוחדים ניתן לקרוא בשלשת כרכי הרב מפוניבז' אהרן סורסקי בני ברק.

² הרב יהודה סגל רוזנר (תרל"ד-י' בסיון שבועות תש"ד) בצעירותו למד אצל אביו הרב מאיר יששכר בער, ואח"כ אצל הרב שמחה בונם סופר הישבט סופר, נכדו של החת"ס סופר. כבר בילדותו כשלא הבין סוגיה על בוריה כרצונו הטהור, היה בוכה ומתחנן ומבקש מה' שיאיר עיניו במאור תורתו. היה מברר הלכה ביסודיות עד שהייתה מחוורת כשמלה. בהקדמת ספרו אמרי יהודה סוגיות כתב על החיוב ללמוד ההלכות הקבועות וקיימי משרשן. הגם שא"א ללמוד כל הלכה והלכה ממקורה, עכ"פ ההלכות אשר המה שרש ענינים צריך לידע מקורה וסברתה והסברתה, כי לולא זאת כמעט כל הלכה והלכה היא אצל אדם כמו גזירת הכתוב, וא"א לו ליתן מועצות ודעת בשום ענין חדש אשר אינו מפורש כ"כ, איך ידמנו ואיך ומהיכן ילמדנו, ותורה עניה במקום אחד ועשירה במקום אחר וכו', עכ"ל. הקדמה ארוכה ומופלאה

לבסוף נתנמה לרבנות בסקעליה שבהונגריה שם הקים ישיבה ובה העמיד תלמידים גדולים בתורה ויראה, ביניהם הרב אברהם יצחק קאהן זצ"ל לימים אדמו"ר תולדות אהרן בירושלים. הרב יהודה זאב ליבוביץ זצ"ל דמות פלאית שסמוך לראש השנה בכ"ז באלול יום הסתלקותו. עבר את מדורת האש של השואה ולא זכה לזש"ק.

לימוד שיעורי תורה וכבוד מלמדיה הנלמד מהביכורים

וְלִקְחֶתָּ מֵרֵאשִׁית פֶּלֶאֶרֶי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיָא מֵאֲרֶזֶךְ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ וְשָׂמַתָּ בְּמִנְא וְהִלַּכְתָּ אֲלֵהֶמְקֹלָם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ לְשִׁכְנָן שְׁמוֹ שָׁם (כ"ו ב')

בספר צבא רב להרב אליעזר סג"ל רוזנברג³ זצ"ל חי"ד כתב בפרשתנו וזלה"ק:

ופירש רש"י ז"ל מראשית ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבים בביכורים, אלא שבעת המינים בלבד, נאמר כאן 'ארץ' ונאמר להלן 'ארץ' חטה ושעורה כו', מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל שהן שבעת מינים, ע"כ.

והקשה הרא"ם למה לו לדרוש מראשית ולא כל ראשית, הרי איכא גזירה שוה 'ארץ' 'ארץ', שאינו מחוייב להביא רק משבעת המינים.

ויש לומר דבאמת יש להבין למה מביאין ביכורים רק מפירות ארץ ישראל משבעת המינים, ועוד למה נותנים הביכורים לכהן דוקא.

ויש לומר דאיתא במסכת ברכות (מ"א ע"א) אמר רבי חנן, כל הפסוק כולו לשיעורין נאמר⁴, היטה דתנן וכו'. דהפירות שבעת המינים ע"י שרואה אותם הוא נזכר בכל ההלכות והשיעורים שלומדים מפירות אלו, ולכן דוקא מפירות ארץ ישראל דרך אורא דארץ ישראל מחכים (בבא בתרא קנ"ח ע"ב), ויכול ע"י ראיית הפירות ללמוד כל ההלכות שנלמדות מזה הפרי, ולכן נותנין הביכורים לכהן דוקא דכתיב (מלאכי ב' ז') כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, דבשעה שנותן הפירות לכהן הוא לומד ממנו ההלכות והדינים שלומדים מפירות אלו.

והנה התורה נקראת 'ראשית' וזה שאמר הפסוק ולקחת מראשית כל פרי וגו', דע"י שיקח הפירות משבעת המינים, בזה יקח ג"כ התורה הנלמדת מפירות אלו, ובוה מיושב קושיית הרא"ם, דאיה"נ (דאי הכי נמין) ההלכה שמביאים ביכורים רק משבעת המינים זה לומדים מהגזירה שוה ארץ ארץ, אבל הטעם למה באמת מביאים רק משבעת המינים זה לומדים מ'ראשית' ולא כל 'ראשית', כלומר, ד'ראשית' היא התורה, ולכן

³ הרב אליעזר סג"ל רוזנברג (תר"ן לערך – חול המועד סוכות י"ח בתשרי תש"ה)

בצעירותו למד אצל הרב דוד גרינוולד (קרו לודו, אחיו של הרב משה גרינוולד מגדולי פוסקי הונגריה 'ערוגת הבושם') הרב אליעזר רוזנברג התחתן עם מרת ריזל בת ר' יוסף סראדי, ראש החברה קדישא מקאשוי ומראשי הקהילה שם, שהיה ראש וראשון לכל דבר שבקדושה שם. לאחר נישואיהם התגורר ר' אליעזר וריזל בפרשבורג, על מנת להתגורר בסמוך לאמו של ר' אליעזר, שהתאלמנה בשנת תרע"ט. כעבור זמן קצר החל הרב אליעזר לעבוד כמזכיר הקהילה בעיר, וניהל את הפעולות הקהילתיות, ארגן שיעורים ודרשות ודאג לחלוקת סיוע לזקקים במיוחד לקראת החגים. בנוסף לכך הוא כיהן כמנהל תלמוד התורה בפרשבורג. היה תלמיד חכם הבקי בש"ס, במדריש חז"ל ובמקצועות רבים בתורה. למרות שהיה טרוד בפרנסת ביתו ובצורכי ציבור, הוא היה שוקד על לימוד התורה משעות הבוקר המוקדמות בעיון גדול במשך שעות ארוכות, כשהוא עושה תורתו קבע ומלאכתו ארעי. הוא נהג להתפלל בהתלהבות ובדיקות. הוא כתב בפנקס קטן את חידושי תורתו בהלכה ובאגדה, השווים לכל נפש. על מנת להציל את כתביו הוא שלח אותם לבנו בנייטרא, אך בדרך הם אבדו.

במהלך שנות מלחמת העולם השנייה, הגביר הרב אליעזר את שקידתו בתורה, התפלל בתחנונים לבורא עולם על מפלת הרשע ותקומת ישראל, ורמז על כך בחידושים שרשם בפנקסו. בנו, ר' יוסף, דאג לשלוח לאביו, הרב אליעזר, ככרות לחם מנייטרא לפרשבורג, כשהם מוסלקים בכריכות של ספרים, כי גם בתקופה זו הקפיד הרב אליעזר לאכול רק פת ישראל.

וכך מתואר כי בדרכו לאושוויץ ברכבת ביום טוב הראשון של סוכות, במהלך מסעו ברכבת, התפלל הרב אליעזר רוזנברג את ההלל בקול גדול ובשאנה. באמצע הדרך אמר שהוא מרגיש שבנו, יוסף, ישאר בין החיים.

משמונת ילדיו שרדו שנים את השואה, בנו יוסף ובתו צביה, הם אשר המשיכו את שושלת הקודש של הוריהם. הרב ואשתו נספו באותו יום (י"ח בתשרי חוהמ"ס תש"ה). נכדיו הוציאו לאור עולם לאחר השואה את הספר צבא רב שהוא ר"ת שמו: אליעזר בן צבי רוזנברג. נדפס מוסיי ארה"ב תשע"א. התולדות נערכו עפ"י אתר 'תורתך לא שכחתי'

⁴ ברכות (מ"א ע"א ע"ב) זלה"ק:

דאמר רבי חנן: כל הפסוק כולו לשיעורין נאמר. חטה - דתנן: הנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפיו וסנדליו וטבעותיו בידיו - הוא והן טמאין מיד; היה לבוש כליו, וסנדליו ברגליו, וטבעותיו באצבעותיו - הוא טמא מיד, והן טהורין עד שישהא בכדי אכילת פרס, פת חטין ולא פת שעורין, מיסב ואוכל בלפת. שעורה - דתנן: עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל. גפן - כדי רביעית יין לגזיר. תאנה - כרוגרת להוצאת שבת. רימון - דתנן: כל כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים. ארץ זית שמן - אמר רבי יוסי ברבי חנינא: ארץ שכל שיעוריה כזיתים. כל שיעוריה סלקא דעתך? והא איכא הנך דאמרן! אלא: ארץ שרוב שיעוריה כזיתים. דבש - ככותבת הגסה ביום הכפורים, עכ"ל הגמרא.

מביאים ביכורים רק מחלק הפירות ולא מכולם, משום שרק מפירות אלו יש ללמוד ההלכות שלומדים מפירות אלו, ורק פירות אלו יש להם שייכות להתורה, לבראשית.

ורק מפירות אלו יקח מוסר ללמוד תורה, וזה מה שאיתא במדרש תנחומא (ראה י"א) **ושמחת בכל הטוב וגו'**, ואין טוב אלא תורה שנאמר **כי לקח טוב נתתי לכם**, שעיקר תכלית הבאת הביכורים הוא לימוד התורה, וזה מה שאמרו חז"ל (כתובות ק"ה ע"ב) כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב ביכורים, שכל תכלית הבאת הביכורים הוא לימוד התורה, ואם אין קמה אין תורה, ולכן ע"י שמחזיק ידי תלמיד חכם בהבאת דורון, ע"י זה יכול ללמוד ממנו תורה, וזהו כוונת מצות ביכורים. עכ"ל הרב אליעזר סג"ל רוזנברג הי"ד.

שלימות עם ישראל במצוות בין אדם למקום ובין אדם לחבירו

יקימך ה' לו לעם קדוש כאשר נשבע לך כי תשמור את מצוות ה' אלקיך והלכת בדרכיו. וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מנך (כ"ח ט"ו)

הרב שמעון סופר מערלוי⁵ זצוק"ל הי"ד כותב בספרו שיר מעון בפרשתנו וזלה"ק:

י"ל [יש לפרש] אם רואים איש מדקדק מאוד במצוות אבל איננו בעל חסד ורחמים לנגד חבירו, ובפרט אם כל האומה מדקדקים מאוד בין אדם למקום, אבל לחבריהם בין אדם לחבירו אינם טובים, אז מבזים אותם מאוד ומחללים ה' באומרם, הנה עם קדוש, כמה גרועים ושפלים הנה במדותיהם! כי המדות הטובות השכל האנושי מחייבם, אבל אם אדרבה גם במדות האנושי ברחמים ובחסד הנה ביתר שאת, אזי הם לשבח ולתפארת, עליהם נאמר [ישעיהו מ"ט ג'] **ישראל אשר בך אתפאר**, ומחללים ומשבחים אותם.

וזה יקימך ה' לו לעם קדוש כאשר נשבע לך, היינו כי תשמור את מצוות ה' אלקיך בין אדם למקום, שמור בשמירה מעולה, והלכת בדרכיו, כמו שדרשו חז"ל (שבת קל"ג ע"ב) מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא רחום אף אתה רחום, והיינו בין אדם לחבירו, אז וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך. עכ"ל הרב שמעון סופר זצוק"ל הי"ד.

הברכה – לעשות רצון אביך שבשמים

וַתִּתֵּן ה' לְרֹאשׁוֹ וְלֹא לְזִנְבּוֹ ... (דברים כ"ה י"ג)

בספר אגרת הטיוול לרבי חיים אחי המהר"ל כותב ב'חלק הרמוז' באות ק' וזלה"ק:

קל לראש' נומריקון לעשות רצון אביך שבשמים.

⁵ הרב שמעון סופר (כ"ח באייר תר"י-כ"א בסיון תש"ד) נכדו של החתם סופר, בנו של רבי אברהם שמואל בנימין הכתב סופר שמיאל מקום אביו. שימש ברבנות בערלוי במשך ששים וארבע שנים. ערך מכתבי סבו את הספר הידוע על התורה 'תורת משה', שעבר כמה מהדורות. בענותו הגדולה כאשר הדפיס את ספרו שלו **שו"ת התעוררות תשובה** בראש כל עמוד בספר כתב: 'אין לסמוך על הוראה זו כלל, עיין בהקדמה'. כמובן את חידושי התורה שלו על החומש שיבץ בתוך ספרו של סבו תורת משה, אך כל מאמר חתם בסיומו 'ש"מ' שיר מעון.

במהדורה החמישית של 'תורת משה' (ירושלים תש"נ) לראשונה הדפיסו את חידושי בקונטרס בפני עצמו, לאחר הדפסת התורת משה, בתשפ"א נדפסה מהדורה מפוארת ביותר ע"י מכון חת"ם סופר ובנוסף למהדורה המשולבת, הוא נדפס כספר בפני עצמו. משמעותו של השם 'שיר מעון' מוסברת בפתיחת חלק זה במהדורה הנוכחית כי שיר מעון רמוז שמו שמעון ועוד צירוף התיבות שיר מעון יסודו ע"י הגמרא (חגיגה י"ב ע"ב) דקאמר ר"ל דאיכא שבעה רקיעים ושם אחד מהם מעון ומפרש מעון שבו כתות של מלאכי השרת אומרים שירה בלילה ומחשות ביום מפני כבודן של ישראל.

כמו כן נודע במעלת תפלתו המיוחדת שנבעה מעמקי הלב. אחיינו ה'דעת סופר' רבי עקיבא סופר היה אומר: **די היה לשמוע מדויד הרב מערלוי ברכת 'שהכל נהיה בדברו' כדי להתעורר בתשובה**. נכדו הרב יוחנן מערלוי (שנסתלק לעולמו בירושלים בשנת תשע"ו) אמר: ... כל תיבה ותיבה מהתפלה מתחלתה ועד סופה היה מבטא בנעימה קדושה ובנגון מיוחד, וכל מי שהיה נוכח שם, היה מרגיש שק"ו [קדושת זקני] עומד לפני בוראו באימה וביראה...איה המלים לתאר את קריאת 'שמע ישראל' שאז היה מגיע להתפשטות הגשמיות ממש... (נערך ע"י הספר פליטת בית סופריהם, תש"פ).

ובמיוחד בפרדס הרב שלמה זלמן עהרנרייך⁶ זצ"ל הי"ד פירש דבריו:

'קל לראש' הוא מאמר רבי ישמעאל בפרק ג' דאבות (משנה י"ב) הוי קל לראש ונה לתשחורת, ובפרק ה' (משנה כ') וקל כנשר לעשות רצון אביך שבשמים. [ע"כ מאבות]

ועפ"י דברי רבינו [רבי חיים] אמרתי לפרש מה שכתוב בפרשת כי תבוא ונתתה ה' לראש ולא לזנב והוא עפ"י מה דאיתא בשבת (ק"ד ע"א) אמר ריש לקיש מה דכתיב (משלי ג' ל"ד) אם ללצים הוא יליץ ולעניים [וְלַעֲנָיִים] יתן חן, בא לטמא פותחין לו, בא לטהר מסייעין לו, ופירש רש"י ומכילים לו פתח, הוא יליץ מעצמו ולא יסייעהו ולא ימנעהו, ועיין בשל"ה הקדוש הלכות תשובה (מסכת יומא אות קנ"ה מכוון יד רמה) וזה ונתתה ה' לראש כלומר לעשות רצון אביך שבשמים יסייע אותך ה' ונתתך...

ויש לומר גם בלא הנוטריקון, דהנה דוד המלך ע"ה אמר בתהלים (קל"ט ה') אָחֹר וָקֵדָם צָרָתִי וְאָמַרְוּ חֲזוּל בְּסִנְהֶרֶין (ל"ח ע"א) אחר למעשה בראשית וקדם למעשה בראשית, זכה הוא קודם למעשה בראשית, לא זכה יתוש קדמך⁷. ואם כן אם האדם עושה רצונו של מקום נקרא 'ראש' שהוא קודם לכל היצורים, ואם אין עושה רצונו של מקום הוא 'זנב' דהיינו אחרון למעשה בראשית, וזה 'ונתתך ה' לראש' רצונו לומר להיות ראש וראשון למעשה בראשית, דהיינו לעשות רצונו של מקום יסייע לך ה' יתברך, אבל לא לזנב להיות אחרון למעשה בראשית לא יסייע לך אלא 'פותחין'... עכ"ל הרב שלמה זלמן עהרנרייך זצ"ל הי"ד.

כשהמכה מחוץ לגדר הטבע ההתחזקות והישועה גם מעל למטע

לֹא־אֶכְלֶתִי בָאֵנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־יִכְעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטִמְאָה וְלֹא־נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמָוֶת שְׂמִעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹקֵי עֲשִׂיתִי בְּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי. חֲשִׁקִּיפָה מִמְּעוֹן קִדְשֶׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל (דברים כ"ו י"ד-ט"ו)

האדמו"ר מפאסצנה הרב קלונמוס קלמיש שפירא זצוק"ל הי"ד בספר המיוחד אש קודש⁸ כותב במאמרו לשנת ת"ש בפרשתנו. תחילת דבריו מביא גמרא (סנהדרין נ"ט ע"ב):

דתניא, רבי שמעון בן מנסיא אומר: חבל על שמש גדול שאבד מן העולם, שאלמלא (לא) נתקלל נחש, כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים, אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבונים [רש"י: שם אבן טוב] טובים ואבנים טובות ומרגליות [ע"כ הגמרא]

...למה דוקא הנחש שממנו כל הרעה יצאה היה שליח כל כך טוב לישראל, ולמה אין טובה כזו יוצאת מן שאר בהמות וחיות, ואם מפני שכשנתקלל הנחש גם הם נתקללו עמו, א"כ על כל פנים למה לא אמרה הגמרא אלמלא נתקלל הנחש היו כל הבהמות וחיות מביאות לנו אבנים טובות ומרגליות, רק על הנחש דוקא אמרה.

⁶ הרב שלמה זלמן עהרנרייך זצ"ל הי"ד, רב של קהילת שאמלויה בהונגריה. כתב ספרים ביניהם שו"ת לחם שלמה, אבן שלמה עה"ת ועוד. לענינו שפרו הגרמנים ימ"ש חבור גדול ומקיף בכת"י על מסכת אבות שעמל עליו במשך כ"ה שנים, וכן שני חלקים מכת"י של חבורו טיול בפרדס, לקוט נפלא בסדר א"ב של דברי דרוש.

הספר טיול בפרדס סביב 'אגרת הטיול' (לרב חיים אחי המהר"ל) ניצל, ונדפס לראשונה בירושלים ע"י בנו הרב שלמה זלמן בתשי"ז. בתשע"ו נדפס מחדש בברוקלין ע"י נכדו יחד עם שני כרכים של טיול בפרדס שנותרו מהשריפה הגדולה ונדפסו לראשונה בתרצ"ט. המחבר עלה בסערה השמימה בימי השואה בסיוון תש"ד, עם בני קהלתו.

⁷ בהערות המהדיר נכד המחבר הרב שלמה זלמן עהרנרייך שליט"א (ברוקלין תשע"ה) כותב כי למעשה המחבר כאן קיצר בדבריו אך הם נסמכים על שלשה מאמרי חז"ל. בסנהדרין שציין בעצמו אמרו חז"ל: ת"ר אדם נברא בערב שבת כו' שאם תזוז דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית. בברכות (ס"א ע"א) אחר וקדם צרתני, כדרכי אמי דאמר רבי אמי אחר למעשה בראשית וקדם לפרענות. ובתנחומא ישן (מהדורת בובר) פרשת תזריע (סימן ב') לפיכך הוא אומר אחר וקדם צרתני, אחר למעשה יום ששי וקדם למעשה יום ראשון.

⁸ הספר אש קודש הינו לקט דרשות אותן דרש האדמו"ר בעיצומם של ימי הבלחות בתקופת השואה בשנים ת"ש, תש"א ותש"ב, הוא העלן על הכתב. לפני שנלקח לגיט ההריגה הטמין בכד חרס את אוסף הדרשות בתוך האדמה, צירף אליו מכתב שמי שימצא את הכד והכתבים שישלח אותם אל אחיו בארץ ישראל בתל אביב הרב ישעיהו שפירא ויצרף את המכתב. אם הוא יזכה וישיאר בחיים, שיעבירו זאת לידי הרבנות בוורשה. בכד היו טמונים כתבי יד נוספים של חיבוריו בהם הכשרת האברכים, מבוא שערים הקונטרס צו זירוז. הגיעו למכון ההיסטורי היהודי בורשה ע"י פועל שעסק בחפירות לבנין חדש בורשה על חורבות הבנין שנפגע במלחמה, נמצאו בארכיון ע"י ברוך דובדבני בתשט"ז. הספר נדפס לראשונה בתש"ך. מהדורה חדשה עם מבוא נרחב, הערות ומראי מקומות בשם דרשות משנות זעם בשני כרכים ע"י דניאל רייזר הוצאת תבונות תשע"ז (שם גירסה אחרת על דרך הטמנת הכתבים). כמו"כ את תולדות האדמו"ר ניתן לקרוא בהוצאה המנוקדת של ספרו המפורסם חובת התלמידים, ובספר להבת אש קודש מאת רון קס הוצאת תבונות תש"ע.

והוא גם היכולת של איש הישראלי לחזק עצמו בצרות איומות כאלו, הצרות הן שלא בהתלבשות הטבע, דין שלא בדרך הטבע, וגם ההתחזקות היא שלא בדרך הטבע, כי בדרך הטבע אי אפשר להבין איך אפשר להתחזק, לכן ההתחזקות גם מועלת להפוך את הדין לרחמים, כי היא התגלות למעלה מן ההתלבשות. וזה רמז הפוסקים לא־אֶלֶלִי בְּאֵלֵי מִמֶּנּוּ וכו' וְלֹא־נִתְּנִי מִמֶּנּוּ לְמֶת, ואֶעֱפִי שֶׁחָזוּ הָיוּ הַסִּיבוֹת הַלָּלוּ, אוֹנָן, לְמֶת, ר"ל [רחמנא ליצלן]. מכל מקום עֲשִׂיתִי כְּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי, ופירש רש"י [עפ"י מעשר שני ה' י"ב] "שמוחתי ושימחתי בו", אף שבדרך הטבע אי אפשר להבין איך יכולתי להתחזק ועוד לשמות. ואפשר מרמז גם לזה כשראו שאר אנשים שגם בצרות כל כך גדולות מתחזק, התחזקו גם הם מקל וחומר בצרותיהם שלא היו כל כך מרים כמו אלו שלי, וזה שמחתי ובוזה שימחתי, לכן הִשְׁקִיפָה [מִמַּעַל קֶדְשָׁךְ מִזִּישְׁמִינִים] וְכָרָה אֶת־עַמָּךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל ואמרו חז"ל [שמות רבה מ"א א'] שבכל מקום השקפה היא לרעה וכאן נתהפכה לטובה, שהתחזקות בעצמה תפעל להפוך מרעה לטובה ולברך את עמך ישראל, וְכָרָה אֶת־עַמָּךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל. עכ"ל האדמו"ר מפאסאנזה זצ"ל הי"ד.

לקראת יום הילולא ה'חפץ חיים' זיע"א (כ"ד באלול)

מדבריו וכתביו של הרב משה בצלאל אלתר¹⁰ זצ"ל הי"ד (בנו של השפת אמת) מהספר שם ושארית (הלך האגרות עמו ע"ה):

...הלא כמו שאסור לדבר לה"ר כך אסור לקבל, ואני תחלה לאל לא אדע כלל מתאזהר, השכחת דברי חובות הלבבות (שער הכניעה פרק ז') כשמדברים על אחר נוטלין דברים טובים של המדבר ונותנים להמדובר, ודברים רעים של המדובר מתדבקים ח"ו להמדבר, ומה לך ולצרה הזאת? והיו מתלמידיו של אהרן אזהב שלום ורודף שלום (אבות א' י"ב)

וטוב ללמוד הספר של בעל משנה ברורה, דימה ששמו 'שמירת הלשון', ואם אין בשם הספר, תכתבו לי ואראה ואשלח לכם, כי הוא מבאר היטב פרטי האיסור הגדול הזה, ואותיות מחכימות ומועילות¹¹. עכ"ל.

כידוע ומוכן דיבור לה"ר נובע מחוסר אהבת ישראל וכך כתב הרב משה בצלאל באגרת אחרת: ויש לי עגמת נפש מסוגנו מכתבך, שמוכח מתוכם שיש לך שנאה על כמה אנשים, שיש לא מפורש לא תשנא את אחיך

¹⁰ הרב משה בצלאל אלתר (תרכ"ח- יום היארצייט נקבע לכ"ג אלול תש"ב) בנו השלישי של השפת אמת מגור. אחיו הבכור אברהם מרדכי (האמרי אמת) שימש באדמו"רות אחרי פטירת אביו. הרב משה בצלאל מקטנותו היה מתמיד עצום וירא שמים בצורה שאינה נתנת לתיאור, עד שאביו כנהו 'צדיק תמים' בהיותו בן ט"ז נשא לאשה את מרת חיה שרה בת אחי אביו רבי שמעון חיים. אחר נשואיו נשאר בגור עירו של אביו, והוא שקוע יומם ולילה בענייני קדושה וטהרה ואינו יודע דבר מענייני עוה"ז. גיסו הרב חנוך צבי הכהן מבענין אמר עליו: מה שיהודי צריך לכוון בשעת קבלת עול מלכות שמים פעמיים ביום, הוא לא מסיח דעת מזה כל היום כולו. היה דבוק באחיו האדמו"ר לאחר התמנותו, והאחוה והדבקות היתה מוחלטת ביניהם. למעשה הוא רצה שלאחר הסתלקותו הוא ישמש כאדמו"ר, אבל עלייתו בסערה השמימה בשואה סיבבה אחרת. הרב יצחק קופלמן זצ"ל משוויץ העיד כי שר התורה הגאון הרב שמעון שקופ מרבה לדבר בלימוד עם הרב משה בצלאל, וכששאלו היכן מכהן כיראש ישיבה נדהם מתשובתו שכלל לא אוחז במשרה זו ולא יכל להירגע 'הרי כל התורה ממש גלויה לפניי אמר. גם הרב מבריסק נהנה לדבר עמו בלימוד. בין מדותיו המופלגות היו אהבת ישראל שלא תתואר. אשתו נפטרה עוד לפני השואה בתרצ"ז.

סיפור אחד על אותה תקופת אימים עדותו של הרב אברהם הנדל. הוא פגש את הרב משה בצלאל בבית חרושת בו 'עבדו' צדיקי עליון תחת חסותו של אברהם הנדל שהחזיק את בית החרושת וקיבל תחת חסותו יהודים שזהו היה עוגן ההצלה עבורם לפחות לתקופה מסוימת. בין גדולי עולם היו גם האדמו"ר מפאסאנזה שמדבריו הובאו לעיל. הרב אברהם סיפר כי פעם האחרונה שראה את רבי משה בצלאל כשהלך לדירה בעליית גג בה התגורר, החדר היה חצוי באמצעו באמצעות סדין. התכופף וראה את ר' משה בצלאל רכון על ספר ה'ז'הר' הוא אפילו לא הבחין בו עד שהמלווה קירב אותו אליו, אז הרים את עיניו והביט בו במבט שהיה מלא יראת שמים אצילות ורחמנות, וכשלבסוף האציל את ברכתו, הרגיש איך היא עוטפת אותו כמו מלבוש'. יום הלכחו לטרבלינקה נקבע כיום האזכרה לעילוי נשמתו הטהורה. רבים מילדיו ונכדיו עלו גם בסערה השמימה באותה מדורת כבשן, אולם שרידים מצאצאיו נותרו ועלו לארץ ישראל. המאמרים והתולדות עפ"י הספר שם ושארית נערך ע"י הרב מיכאל אריה ראנד אשדוד תשע"ב.

¹¹ בהערות עורך הספר כתב כי מכתב זה שנכתב בשנת תרפ"ח כש'חפץ חיים' בחיים חיותו (נפטר תרצ"ג), הקדים את מכתבו של אחיו האדמו"ר רבי אברהם מרדכי ה'אמרי אמת' זצ"ל משנת תרצ"ו כמובא בספר אוסף מכתבים מכ"ק אדמו"ר מגור [האמרי אמת] מכתב י"ב: עוד זאת אדרוש מכם כאשר רבו הצרות מבית ומחוץ ונאמנים דברי חז"ל בגלות הזה מטעם לה"ר ושנאת חיים, ולזאת אבקש להתחזק בענין שמירת הלשון מלה"ר ושנאת חיים. ועצתי שתלמדו בספר 'חפץ חיים' ו'שמירת הלשון' על כל פנים בשני ימים בשבוע. ואעידה עלי שמים וארץ כי אחרי שגמרתי הספרים הנ"ל, הרגשתי בעצמי בזה פעולה לטובה, ולזאת גם השלם במדותי ותפעל ע"י זה... עכ"ל האמרי אמת זצ"ל.

וכותב בספר שם ושארית הנ"ל כי דברי האמרי אמת פעלו פעולה גדולה בפולין שם היו מרוכזים חסידי גור באלפיהם, רושם המכתב היה עצום ובני משפחתו של ה'חפץ חיים' הוכרחו להדפיס הדפסה חוזרת של הספרים הנ"ל. רבים מהם עלו על המוקד בשואה הנוראה, ממשפחתו של האדמו"ר אמרי אמת לבד נספו כמה וחמישים צאצאים, הי"ד. האדמו"ר עצמו חולץ בעצומם של ימי השואה במבצע מורכב ומסובך מאוד והגיע לירושלים שם נפטר בשבועות תש"ח, ובגלל המלחמה שהיתה בשיאה באותה תקופה נקבר סמוך לשוק מחנה יהודה בליבה של השכונה בתוך אחד הבתים, ושם מקומו עד היום.

בלבבך' ומצות עשה 'ואהבת לרעך כמוך' ובודאי לא נאמר זה על אנשים ידידים ביניהם, על זה לא הוצרך התורה לצאת ולהזהיר, רק בכהאי גוונא שהיצר הרע דורש מהאדם שישנא לחברו, אז הזמן לקיים 'ואהבת' וממילא כמים הפנים (משלי כ"ז י"ט) ונדחה השנאה מהאחר ונעשים אוהבים. ואתה אשר תמיד היית איש אוהב לבריות ולא ידעת כלל לצער שום איש, ואתה בארץ ישראל המהבמת, וצריכין להטחר מהמדות הרעות מידי יום ביום יותר ויותר...

השמחה – יסוד בעבודת ה'

ונחתום בענין שמחה, שהרי בפרשתנו נאמר בתוך התוכחה הנוראה: תחת אשר לא־עבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְמָוֶד לְכָב מְרִב כָּל (דברים כ"ה מ"ז)

בספר שם ושארית הנ"ל כתב הרב משה בצלאל זצ"ל הי"ד במכתב (שער אגרות עמ' ע"ט):

ראיתי מכתב ממך בו תאמר שיש לך עגמת נפש מכל צד... והנך במקום 'מושוש כל הארץ' (תהלים מ"ח ג') למה לא תעמוד על נפשך בלי להכנס בנפשך דאגה ועגמת נפש, שאין בו שום תועלת רק מזיק ומקלקל... חזק ואמץ רק להיות בשמחה ושלא להעצב. וכתב בשפת אמת (ראה תרל"ה ד"ה במדרש) כפי שהאדם מחזק את עצמו שהדבר של עגמת נפש לא יעצב ויערוב אותו, כן עובר ומסלק העגמת נפש ממנו...

והנה גיסי... כתבו שלקחת הדבר על לבך, ותעגם נפשך מזה, אתמהה עליך כי איירא דארץ ישראל מחכים (בבא בתרא קנ"ח ע"ב) ומה יתרון בעגמת נפש ממה שעבר, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד... עכ"ל הרב משה בצלאל אלתר הי"ד.

'עמק' התמרים – הגביה קומתם

וְעָתָה הִנֵּה הִבֵּאתִי אֶת־יְרֵאֲשֵׁית פְּרִי הָאֲדָמָה (דברים כ"ז י')

מפרש הרב חיים אפרים באלאיטי זצ"ל הי"ד בספרו אשל חיים בפרשתנו וזלה"ק:

צִדִּיק כְּתָמָר יִפְרָח פֶּאֱרֹז בְּלִבְנוֹן וְשִׁגְחָה (תהלים צ"ב י"ג) שמעתי לפרש מפי אדמו"ר הגאון הצדיק... הרב שמואל גינו ז"ל אב"ד ק"ק אבראהאם, עפ"י מה שאמרו במשנה ביכורים (א' י') דביכורים מביאים מפירות שבהרים ומתמרות שבעמקים, שהתמרים הם היפך שאר פירות, שהתמרים שבעמקים הם יותר מלאים דבש, הילכך מביאים ביכורים מתמרות שבעמקים ולא משל הרים, כן פירש רבינו עובדיה שם.

וזה שרמזו לנו המלך החסיד – צדיק כתמר יפרח, רוצה לומר אם יפרח בעמק במדת ענוה אשר תלבישהו, אזי כארז בלבנון ישגא – יתגדל ויתעלה מעלה מעלה כקומת הארז אשר בלבנון. עכ"ל הרב באשל חיים.

רמזים מהפרשה למועדי תשרי

והַשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ. וְשִׂמְחָתָּ בְּכָל־חַטּוֹב (דברים כ"ז י"א)

בספר ארץ צבי לתורה שנלקט מתורתו של הרב אריה צבי פרומר זצ"ל הי"ד בפרשתנו כתב וזלה"ק:

נראה דזה רמז על ראש השנה, יום הכפורים וסוכות, כי הם ג"כ 'ביכורים' מן השנה:

ראשית – זו ראשית השנה, ראש השנה.

[והשתחוית] – יום הכפורים בבחינת והשתחוית לפני ה' אלקיך, כי אז עיקר העבודה הוא ההכנעה וביטול יומי פחד ודין, וגם היא לפני ה' אלקיך, כי בראש השנה תנן (ט"ז ע"א) כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. וביום הכפורים כתוב (ויקרא ט"ז ל') לפני ה' תטהרו, ובכל עשרת ימי תשובה בכלל כתוב (ישעיהו נ"ה ו') דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב (ר"ה י"ח ע"א), כי ישראל אז קרובים לה' יתברך, והוא בגדר והשתחוית לפני ה' אלקיך.

אח"כ פוכות הוא ושמחת בכל הטוב, כי סוכות זמן שמחתנו¹²

ונראה לפי מה שאדם זוכה להכנעה וביטול בראש השנה ויום הכפורים, ומקיים ביה והשתחוית לפני ה' אלקיך, לפיהו זוכה אח"כ בסוכות אל ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך.

וזה פירושו: והיית אך שמח, אך מיעוט הוא, להורות כי עיקר השמחה היא לפי מה שמיעט עצמו בראש השנה ויום הכפורים, ואם מיעט עצמו יותר, זוכה אח"כ לשמחה יותר. זכר לדבר אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות עכ"ל הרב אריה צבי פרומר זצ"ל הי"ד.

לימי הסליחות הבעל"ט

משל העשיר והעני המתכננים נסיעתם ברכבת

המשל: שני אנשים קונים כרטיס נסיעה, עשיר ועני. ישנו חילוק ביניהם, העשיר כאשר צריך להגיע ליעד מסויים שתחנות רבות בדרך, קונה מראש כרטיס נסיעה עד למקום היעד ומשלם עליו תשלום מלא. העני, שאין לו כסף, קונה כרטיס לנסיעה לתחנה הקרובה, בה ירד, יאסוף כסף מאנשים בו יקנה כרטיס על מנת שיוכל להמשיך נסיעתו עד מקום שבו ירד ושוב חוזר חלילה עד שיגיע ליעדו. אך אם ירד בתחנה בה אנשים מתי מספר או מרוחקת משוב וכלל אין בה אנשים, עלול ליהתקע לגמרי בדרכו.

הנמשל: 'קבלות' של 'עשיר' ו'עני' ברוחניות –

ה'עשיר' בבחירה מקבל עליו קבלה למשך השנה כולה להזהר בדברים בהם צריך להזהר או להיות זריז לתקן דברים הצריכים תיקון. אך ה'עני' ברוחניות שאין לו את האומץ לקבל קבלה כל כך ארוכה, מקבל על עצמו עד שלשה חודשים או חודש לאחר יום כיפור, כאשר תסתיים תקופה זו, נשאר בלי 'קבלה' כי אז אין תקופה של תשובה שיוכל לקבל על עצמו משהו, כמשל התחנה הריקה שהובאה לעיל.

לכן צריכים להתפלל על רגש והתעוררות חזקה שנוכל לקבל על עצמנו קבלות למשך זמן ארוך כדי שיתקיימו עד לשנה שלאחרי זאת הנכנסת. ותפילה זו נכללת במילים: אל תשליכנו מלפניך, ורוח קדשך אל תקח ממני – שתתן לנו את האריכות והרגש לקבלה ארוכה.

עפ"י הרב **יצחק אלחנן ולדשיין** זצ"ל הי"ד תלמיד ר' **יוסף מנובהרדוק (מדריגת האדם)** בספר **תורת יצחק** מאמרי אלול וימים נוראים מאמר צ"ב.

בשולי דבריו המקודשים, ויה"ר שלא אומר דבר שאינו נכון: יש וידריכו שאם מחשבה של קבלה לטווח ארוך של שנה עלול להפיל אדם ליאוש ולא יעשה – יקבל על עצמו דבר, יתכן שההדרכה אליו תהיה, אכן לקבל קבלה לטווח שידע שיוכל לעמוד בו, גם במאמץ, אך יוכל!! ומשיצליח ימשיך בקבלתו ועלייתו מעלה מעלה.

חס ושלוש אין כוונתי לחלוק על בעל המימרא המקודש, אלא רק לחזק ולהעיל ובעיקר לעצמי, המלקט.

נלקט ונערך בחסד ה' יתברך ע"י יהודה יעקב ברקאי תל ציון כוכב יעקב יע"א 0526514000 Ybarkai6@gmail.com

¹² בהערת המביא לבית הדפוס הרב יהודה ארליך ז"ל ואברהם דוד מנדלבוים יבלחטו"א הוסיפו: עיין בזה"ק (תרומה קמ"ב ע"א) שדין יום הכפורים נמשך עד שמיני עצרת, ע"כ למחרתו שמחת תורה, שמחה נוספת עוד הפעם.